

Інформаційна довідка щодо енергетичної політики Європейського Союзу*

***Анотація.** У довідці проаналізовано правові засади та основні акти енергетичного права Європейського Союзу, стратегічні цілі та інструменти реалізації енергетичної політики ЄС, а також стан імплементації відповідного асquis у законодавстві України з урахуванням зобов'язань за Угодою про асоціацію та в межах Ukraine Facility.*

***Ключові слова:** енергетична політика ЄС, асquis ЄС, внутрішній енергетичний ринок, Енергетичний Союз, REPowerEU, відновлювані джерела енергії, енергоефективність, Ukraine Facility.*

Вступ

Енергетична політика Європейського Союзу (далі – ЄС) є одним із стратегічних і водночас найбільш динамічних напрямів розвитку ЄС. Вона поєднує питання функціонування внутрішнього енергетичного ринку, забезпечення енергетичної безпеки, декарбонізації економіки, розвитку відновлюваних джерел енергії та підвищення енергоефективності.

За обсягом нормативного регулювання, інституційною складністю та впливом на економічну політику держав-членів енергетичне право ЄС належить до ключових розділів асquis. Особливої актуальності цей напрям набув у контексті Європейського зеленого курсу, кліматичних цілей до 2030 і 2050 років, а також викликів енергетичної безпеки після 2022 року.

Для України поступове наближення до енергетичного асquis ЄС має стратегічне значення з огляду на інтеграцію до внутрішнього енергетичного ринку ЄС та участь в Енергетичному Союзі.

Основна частина

Загальна характеристика актів права ЄС у сфері енергетики.

Правовою основою енергетичної політики ЄС є стаття 194 Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС)¹, яка відносить окремі сфери енергетичної політики до сфери спільної компетенції інституцій ЄС і держав-членів. Водночас кожна держава-член зберігає право «визначати умови використання своїх енергетичних ресурсів, вибір між різними джерелами енергії та загальну структуру свого енергопостачання» (стаття 194(2) ДФЄС).

Крім статті 194, ДФЄС містить низку інших положень, які формують нормативні засади енергетичної політики. Зокрема, питання безпеки постачання врегульовано статтею 122 ДФЄС; розвиток і функціонування транс'європейських енергетичних мереж – статтями 170–172 ДФЄС; правові наслідки завершення дії Договору про створення Європейського співтовариства вугілля і сталі у 2002 році уточнює Протокол № 37. Регулювання у сфері ядерної енергії здійснюється на підставі Договору про заснування Європейського співтовариства з атомної енергії (Договору про Євратом). Крім того, на формування та реалізацію енергетичної політики впливають положення ДФЄС

¹ Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <http://data.europa.eu/eli/treaty/tfeu/2012/oj>

щодо функціонування внутрішнього ринку (стаття 114 ДФЄС), а також норми, які визначають засади зовнішньої енергетичної політики ЄС (статті 216–218 ДФЄС).

Відповідно до Лісабонського договору, основними цілями енергетичної політики ЄС є: забезпечення функціонування внутрішнього енергетичного ринку; гарантування безпеки енергопостачання в ЄС; сприяння енергоефективності та енергоощадженню, а також розвиток нових і відновлюваних джерел енергії; сприяння взаємозв'язку енергетичних мереж.

Формування енергетичного права ЄС спочатку ґрунтувалося на стратегії Європейського енергетичного союзу та пакеті «Fit for 55», метою якого було узгодження кліматичних та енергетичних цілей держав-членів ЄС. Наразі стратегічними документами, які визначають подальші орієнтири розвитку енергетичного права ЄС, є План REPowerEU² та Угода про чисту промисловість³. Метою Плану REPowerEU є швидке та повне припинення залежності від російських викопних палив. У лютому 2025 року набула чинності Угода про чисту промисловість, у межах якої було мобілізовано понад 100 млрд євро для підвищення конкурентоспроможності, прискорення впровадження відновлюваних джерел енергії та забезпечення сталого розвитку енергетичної системи шляхом оновлення правил інвестування і спрощених процедур отримання державної допомоги. План дій щодо доступної енергії, що є частиною Угоди про чисту промисловість, передбачає заходи щодо зменшення рахунків за електроенергію та зниження витрат на постачання енергії в усьому ЄС. Зокрема, він заохочує держави-члени ЄС до скорочення мережевих зборів і податків, сприяє укладанню довгострокових контрактів, прискоренню дозвільних процедур для реалізації проектів та зміцненню інфраструктури енергетичних мереж.

Поточна енергетична програма ЄС базується на комплексній інтегрованій політиці у сферах клімату та конкурентоспроможності, що передбачає досягнення до 2030 року таких енергетичних цілей:

- збільшення частки відновлюваних джерел енергії в кінцевому споживанні енергії до 42,5 %;
- скорочення первинного та кінцевого споживання енергії на 11,7 % порівняно із прогностичними показниками на 2020 рік.

Крім того, держави-члени ЄС зобов'язані розробити 10-річні інтегровані національні плани з енергетики та клімату (NECP) на період 2021–2030 років, звітувати про прогрес їх реалізації кожні 2 роки та розробляти послідовні національні довгострокові стратегії для досягнення узгоджених енергетичних цілей ЄС та цілей Паризької угоди.

² COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS REPowerEU Plan. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2022:230:FIN>

³ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. The Clean Industrial Deal: A joint roadmap for competitiveness and decarbonisation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52025DC0085>

Отже, енергетичне право ЄС охоплює норми щодо внутрішнього ринку електроенергії та газу, відновлюваної енергетики, енергоефективності, енергетичної інфраструктури, безпеки постачання та управління Енергетичним Союзом (див. табл. 1).

Табл. 1

Акт права ЄС	Загальна характеристика
<p>Регламент (ЄС) 2018/1999 Європейського Парламенту та Ради від 11 грудня 2018 року про управління Енергетичним Союзом та кліматичними діями, який вносить зміни до Регламентів (ЄС) № 663/2009 та (ЄС) № 715/2009 Європейського Парламенту та Ради, Директиви 94/22/ЄС, 98/70/ЄС, 2009/31/ЄС, 2009/73/ЄС, 2010/31/ЄС, 2012/27/ЄС та 2013/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради, Директиви Ради 2009/119/ЄС та (ЄС) 2015/652 та скасування Регламенту (ЄС) № 525/2013 Європейського Парламенту та Ради⁴</p>	<p>Регламент встановлює механізм управління Енергетичним Союзом для забезпечення досягнення кліматичних та енергетичних цілей ЄС (зокрема до 2030 року), посилення співпраці держав-членів, гарантування прозорості та своєчасної звітності за Паризькою угодою.</p>
<p>Директива (ЄС) 2018/2001 Європейського Парламенту та Ради від 11 грудня 2018 року про сприяння використанню енергії з відновлюваних джерел⁵</p>	<p>Директива встановлює спільну рамку для розвитку відновлюваної енергетики, визначає обов'язкову ціль частки відновлюваних джерел енергетик до 2030 року та закріплює правила підтримки, використання і сталості відновлюваних джерел енергії в електроенергетиці, опаленні, охолодженні та транспорті.</p>
<p>Директива (ЄС) 2019/944 Європейського Парламенту та Ради від 5 червня 2019 року про спільні правила для внутрішнього ринку електроенергії та про внесення змін до Директиви 2012/27/ЄС⁶</p>	<p>Директива встановлює спільні правила функціонування ринку електроенергії ЄС – щодо виробництва, передачі, розподілу, зберігання та постачання електроенергії – з метою створення інтегрованого, конкурентного й орієнтованого на споживача внутрішнього ринку, забезпечення енергетичної безпеки та переходу до низьковуглецевої енергетичної системи.</p>
<p>Регламент (ЄС) 2017/1938 Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2017 року щодо заходів для забезпечення</p>	<p>Регламент встановлює правила гарантування безпеки постачання природного газу в ЄС, визначає механізми запобігання та реагування на кризові ситуації, розподіл відповідальності між державами-членами та</p>

⁴ Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the Governance of the Energy Union and Climate Action, amending Regulations (EC) No 663/2009 and (EC) No 715/2009 of the European Parliament and of the Council, Directives 94/22/EC, 98/70/EC, 2009/31/EC, 2009/73/EC, 2010/31/EU, 2012/27/EU and 2013/30/EU of the European Parliament and of the Council, Council Directives 2009/119/EC and (EU) 2015/652 and repealing Regulation (EU) No 525/2013 of the European Parliament and of the Council. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2018.328.01.0001.01.ENG

⁵ Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/2001/oj/eng>

⁶ Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj/eng>

безпеки газопостачання та скасування Регламенту (ЄС) № 994/2010 ⁷	учасниками ринку, а також передбачає координацію і принцип солідарності в разі надзвичайних перебоїв постачання.
--	--

Рівень імплементації актів права ЄС у сфері енергетики в законодавстві України.

Основою для наближення законодавства України до енергетичного права ЄС наразі залишається Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони⁸, а також виконання зобов'язань у межах Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

У щорічних звітах Європейської Комісії щодо прогресу України починаючи з 2014 року відзначено низку системних реформ у сфері енергетики, зокрема:

- впроваджено нову модель ринку електроенергії (Закон України «Про ринок електричної енергії» 2017 року);
- реформовано ринок природного газу відповідно до принципів Третього енергетичного пакета ЄС;
- створено незалежний регулятор (НКРЕКП) із законодавчо визначеними гарантіями його інституційної незалежності;
- імплементовано положення щодо анбандлінгу оператора газотранспортної системи;
- розпочато інтеграцію української енергосистеми до ENTSO-E (синхронізація відбулася у 2022 році).

Водночас Європейська Комісія у щорічних звітах наголошує на необхідності подальшого посилення дії принципу вільної конкуренції на ринку, забезпечення стабільності регуляторного середовища, повної імплементації законодавства у сфері енергоефективності, а також стимулювання розвитку відновлюваної енергетики. Аналогічні зобов'язання України закріплено й у Плані Ukraine Facility⁹.

Висновок

Енергетична політика Європейського Союзу є комплексною системою правових, економічних та інституційних механізмів, спрямованих на забезпечення конкурентного внутрішнього ринку, зміцнення енергетичної безпеки та досягнення кліматичної нейтральності.

Відповідно, енергетичне *acquis* ЄС визначає обов'язкові стандарти функціонування ринків електроенергії та газу, розвитку відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності та інтеграції енергетичної інфраструктури.

⁷ Regulation (EU) 2017/1938 of the European Parliament and of the Council of 25 October 2017 concerning measures to safeguard the security of gas supply and repealing Regulation (EU) No 994/2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32017R1938>

⁸ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/984_011?utm_source=chatgpt.com#Text

⁹ Ukraine Facility. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>

Для України імплементація цього розділу *acquis* є не лише виконанням зобов'язань у межах євроінтеграційного процесу, а й ключовим чинником модернізації енергетичного сектору, зміцнення енергетичної незалежності та поступової інтеграції до внутрішнього ринку ЄС.

<i>Корисні посилання</i>	
REPowerEU	Affordable, secure and sustainable energy for Europe https://commission.europa.eu/topics/energy/repowerEU_en
Більше інформації про новоприйняті акти права ЄС та тенденції розвитку права ЄС у Путівниках <i>acquis</i> ЄС (Євродайджестах) Дослідницької служби Верховної Ради України: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSmaterialsDocs/analytical_periodical	

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*